

economic relations; secondly, it is directly related to the political and economic processes taking place in Ukraine and EU countries; thirdly, it is of great importance both for Ukraine in terms of its integration into the European community and for Ukrainian migrants, whose rights abroad in terms of cooperation with the European community are significantly expanded. In the conditions of European integration of Ukraine, its migration policy should be adjusted with the migration policy of the EU countries.

Key words: *migration, globalization, labor migration, migration policy, European Union, European integration, refugees.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Проблема міграції, як складного соціального явища не втрачає своєї актуальності у сучасному світі, в якому глобалізація збільшила взаємозв'язок і взаємозалежність між людьми, суспільствами і державами, викликав суттєві зміни у різних сферах життя: економіці, політиці, культурі, екології, посилив міграцію населення, яка є реальністю сучасного світу, її неминучим наслідком.

Відмітимо, що глобалізація посилила тенденцію трудової міграції активного населення у країни Європейського Союзу (далі ЄС), Північну Америку. Міграція населення є невід'ємною частиною сучасного світу вона пов'язана: по-перше, з демографічним старінням населення у розвинутих країнах, в яких зростає попит на працю мігрантів; по-друге, міграція в розвинених країнах дозволяє згладжувати негативні демографічні тенденції, по-третє, в розвинених країнах світу мігранти беруть на себе трудове забезпечення цілих секторів економіки, а власні країни отримують грошові перекази, що сприяє скороченню бідності та підтримці соціальної стабільності; по-четверте, в епоху глобалізації через поширення інформації з розвинутих країн, спрацьовує для мігрантів як фактор мотивації їх до міграції.

Для України в умовах відсутності реальних змін в економіці зростає міграція населення у розвинені країни ЄС, зокрема Польщу, Чехію, Німеччину тощо. Однак міграція населення в Україні, пов'язана не тільки з процесами глобалізації, але й характеризує

кризу в економіці країни, яка погіршує ситуацію з трудовими ресурсами та можливостями їх працевлаштування. Однак і наявність роботи не гарантує добробуту.

Зауважимо, що трудова міграція населення має, як позитивні та негативні наслідки. До позитивних наслідків приймаючих мігрантів країн можна віднести: покращення демографічної ситуації, наявність більш дешевої робочої сили. До негативних наслідків приймаючих мігрантів країн, треба віднести зростання нелегальної (незаконної) трудової міграції, а – це відсутність відрахування від заробітної плати нелегальних мігрантів у соціальний та пенсійний фонд; напруга між місцевим населенням і мігрантами, які відрізняються від корінних жителів за етнічними, расовими, конфесійними, культурними параметрами, тобто збільшення антимігрантських настроїв, відбувається зростання конкуренції на внутрішньому ринку праці між іноземними робочими та місцевим населенням. Для найбідніших країн трудова міграція пов'язана з втратою кваліфікованих фахівців та науковців, що посилює технологічне відставання від найбільш передових країн. Все це породжує проблему регулювання міграції (введення жорстких вимог для в'їзду в країни ЄС).

Підкреслимо, що міграційний фактор відіграє важливу роль для України, тому що українська міграція є частиною міжнародних економічних відносин, а також напряму пов'язана з політичними й економічними процесами, що відбуваються в Україні. Важливість вивчення міграційних процесів для України пов'язана по-перше, з європейським вибором країни, тобто процесом євроінтеграції й закріплення в українському законодавстві європейських правових норм та стандартів, що регламентують процес трудової міграції; по-друге вивчення трудової міграції потребує використання нових підходів до формування європеїзованої національної міграційної політики, визначення її напрямів та цілей, як важливої умови зміцнення економіки, посилення національної безпеки; по-третє, українські мігранти в умовах війни є вимушеними мігрантами – біженцями: особами, що шукають притулку; особами, що мають тимчасовий статус біженця; та саме власне біженці; по-четверте, міграційний процес вимагає врахування наслідків міграції у внутрішньої політики, соціально-економічному становищі країни.

З урахуванням вище наведеного можна зазначити, що дослідження міграційних процесів в країнах ЄС та Україні в умовах глобалізації та війни має важливе значення, як для України в умовах її інтеграції в європейське співтовариство, так і для українських мігрантів, права яких за кордоном в умовах співпраці з європейським співтовариством істотно розширюються.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основою огляду сучасного стану проблем міграції присвячені праці провідних українських та зарубіжних дослідників таких, як Т. Алексеева [1], К. Величко, Л. Носач і О. Печенка [3], Д. Коулман [24], Є. Лібанова і О. Позняк [27], О. Малиновська [12], К. Мануїлова [13], Д. Массі [28], К. Ніколаєць і Т. Ожелевська [15], О. Світлов [19], Р. Скелдон [33], Л. Філіпчук і Н. Ломоносова [20], О. Сирбу [20-21], Ю. Кабанець [20], Е. Равенштайн [29-31], А. Хомра [22] та ін.

Проте, на наш погляд, проблемам сутності міграційних процесів в країнах ЄС та Україні в умовах глобалізації і війни приділено недостатньо уваги, що зумовлює актуальність і важливість дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розуміння сутності міграційних процесів в країнах ЄС та Україні в умовах глобалізації, при наявності в Україні складної політичної, економічної, соціальної ситуації, високого рівня безробіття та війни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Явище міграції існує з стародавніх часів характеризуючи історичні переміщення людей. Саме міграція в первісному світі грала величезну роль у формуванні культурних цінностей народів, зростанні міст, розвитку промисловості й торгівлі.

В умовах глобалізації, відбуваються зміни в різних сферах життя: політики (поява міжнародних організацій: ООН, СОТ, МВФ та багато інших), економіки (створення світового ринку, поява транснаціональних корпорацій, глобальний характер економічних криз), культури, екології, зростає взаємозв'язок між державами через формування єдиного інформаційного простору, посилюється міграція населення, яка стає значущою складовою всіх найбільш важливих процесів сучасності.

Вважаємо, що в умовах глобалізації посилення міграційних процесів пов'язана зі зростанням попиту на світовому ринку праці, нерівномірністю розвитку різних країн, в яких мігранти стали важливою ланкою економіки.

На думку Д. Массея перетворення міграції у глобальне явище, пов'язана по-перше, зі збільшенням кількості і різноманітності, як країн походження так і приймаючих країн; по-друге зі зміною міграційних потоків і домінуючої ролі в цьому процесі країн Третього Світу (Африки, Азії та Латинської Америки); по-третє, поширення міжнародної міграції в країни Азії (Японію, Корею, Тайвань, Гонконг, Сінгапур, Малайзію та Таїланд) [28, р. 4]. В запропонованій Д. Массеєм теорії міграційних мереж в умовах глобалізації основними причинами міграції вважався економічно-технічний розвиток країн реципієнтів. Трудові мігранти (переселенці), розглядаються вченим, як потужний економічний і демографічний ресурс, в той же час наголошує вчений, переселенці маючи низьку кваліфікацію становлять загрозу безпеці та стабільності країни реципієнту.

Англійський демограф Д. Коулмен небезпеку міграції неєвропейців до європейських країн бачить у вищих темпах народжуваності мігрантів, що призводить до поступового витіснення місцевого населення в європейських країнах [24, р. 401]. Однак такі європейські дослідники, як Ж.-К. Шене та Р. Скеддон наголошували на позитивних сторонах міграції для європейських країн. Ж.-К. Шене вважав що завдяки меншій вартості праці іммігрантів зростає споживча спроможність населення, у підприємців знижуються витрати. Заощаджені кошти повертаються в економіку у вигляді нових інвестицій. Р. Скеддон підкреслював, що першими завжди мігрують найбільш передові та освічені люди, тому у зарубіжних діаспорах виявляється багато найкращих і найяскравіших представників своєї країни [33].

Також процеси міграції вплинули на розвиток не тільки національних, але і глобальних ринків праці. В епоху глобалізації зростає взаємозалежність між суспільствами та державами. Поширюються міждержавні міграційні переміщення людей, що зумовлені багатьма причинами (попитом на світовому ринку праці, нерівномірністю розвитку країн) і чинниками, створеними

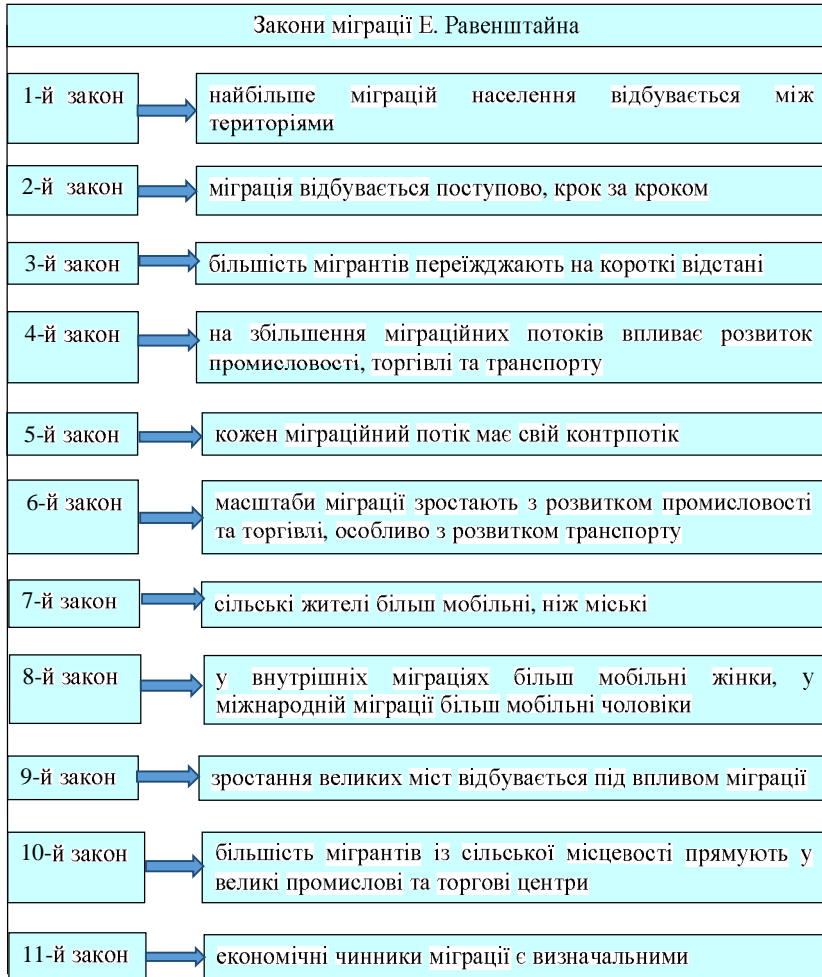
глобалізацією (розвитком транспортної та інформаційної інфраструктури). Саме тому ми розглядаємо міграцію не як просте механічне пересування людей з однієї країни в іншу, а як складний суспільний процес, що зачіпає політичну, соціально-економічну та культурну сферу життя суспільства.

Термін «міграція» (від латинського *migratio* – переміщення, переселення) означає: переселення народів у межах країни або з однієї країни в іншу [14, с. 724]. Вперше у науковий обіг поняття «міграція» ввів у 1885 році британський географ, статистик Е. Равенштайн (1885-1889) у статті «Закони міграції» [30-31]. Він перший у ХІХ столітті дав наукове визначення поняття «міграції», як зміни місця проживання людини, що мають постійний чи тимчасовий характер, сформулював теорію «законів міграції» (Рис.1), аналізуючи міграційні процеси, що відбувались у Великобританії і Північній Америці. Його закони були відповіддю на гіпотезу співвітчизника У. Фарра, відомого англійського демографа та статистика, який стверджував, що розвитку міграційних процесів не притаманні будь-які певні закономірності.

Саме Е. Равенштайн обґрунтував, положення, що міграцію можна не тільки пояснити, але й спрогнозувати [30, р. 167-235]. На його думку міграція – це «процес поглинання переселенців приймаючою країною, що стається поступово та несвідомо», тобто міграція є безперервним процесом, що «обумовлений взаємодією чотирьох основних груп чинників: тих, що діють у початковому місці проживання мігранта на стадії його переміщення, в місці в'їзду, а також чинники особистого характеру» [30, р.167-235].

Під впливом досліджень Е. Равенштайна під міграцією, одні дослідники почали розуміти «територіальні переміщення населення, пов'язані зі зміною місця проживання» на певний період часу або назавжди, тобто переміщення людей через адміністративні кордони територій; інші вважали, що її основною сутнісною рисою є переміщення у географічному просторі. Саме географічна складова в різних теоріях міграції, наголошує О. Світлов доповнюється: соціо-економічною, політичною, соціо-психологічною та соціально детерміністичною складовою [19, с.35]; треті, зокрема американські соціологи Р. Парк та Р. Маккензі, вважали, що міграція є показником

соціальної мобільності, тобто на думку українського дослідника О. Хомри міграція населення є формою соціального руху, тому його переміщення – це не зміна місця проживання в географічному просторі, а зона його функціонування [22, с. 7].

Рис. 1. Закони міграції Е. Равенштайна.

Джерело: [30, р.167-235, 31, р. 241-305].

Отже у широкому розумінні міграцію можна розглядати, як сукупність будь-яких переміщень людей через адміністративні кордони територій, а у вузькому розуміти, як сукупність переселень людей, тобто зміну ними місця проживання на відносно тривалий строк.

Слід зазначити, що сучасний етап розвитку міграційних процесів характеризується тим, що вони охопили всі країни світу, а масштаби міграції обчислюються вже сотнями мільйонів чоловік, тобто міграційні процеси мають глобальний характер. За міжнародними оцінками, кількість мігрантів в світі постійно зростає й охоплює абсолютну більшість країн світу. Наприклад, наприкінці 90-х років загальна кількість мігрантів у світі становила приблизно 125 млн. чол. (біля 2 % населення планети), у 2000 році їх було вже 173 млн. чол., у 2005 році - 191 млн. Згідно зі звітом Міжнародної організації з міграції (далі МОМ), число міжнародних мігрантів у 2010 році склало 214 млн. осіб (3,1 % населення світу) [14, с. 132]. У 2019 році «Кількість міжнародних мігрантів у світі досягла позначки – 272 мільйона» [9].

По даним ООН у 2020 році в світі нараховувалось 281 млн. мігрантів, тобто приблизно 3,6 % населення світу, живуть за межами країни походження. Основними причинами міграції є по-перше, порушення прав людини відмова в громадянських і політичних правах, (свавільне затримання, тортури або відсутність належної правової процедури), а також в економічних, соціальних і культурних правах (права на здоров'я, житло, освіту); по-друге, дискримінаційні закони; по-третє, глибоко вкоріненими упередженнями, ксенофобією [37].

Усвідомлюючи складність та багатозначність міграційних процесів, та їхніх наслідків для сучасного світу, потрібно відмітити їх зростаючу роль в світі. Європейський Союз, формуючи свою зовнішню політику, велику увагу приділяє зовнішньополітичним інструментам ефективного управління міграцією, прагнучи створити систему, що забезпечує передбачувану та контрольовану міграцію до країн Європи. У Європейській конвенції про правовий статус трудящих-мігрантів «трудоий мігрант визначається як громадянин однієї країни, якому інша країна дозволила перебувати на її території для здійснення оплачуваної роботи» [3, с. 239].

Міграційну політику ЄС сьогодні здійснюють такі політичні наднаціональні інститути: Європейська Рада; Європейська комісія – розробляє законодавчі пропозиції; Рада ЄС, до неї входять міністри внутрішніх справ країн (Рада Міністрів); Європейський парламент приймає рішення щодо політики у справах біженців; неурядові організації. Крім того, ЄС проводить постійні комунікації та консультації з міграційних питань з урядами країн ЄС, неурядовими організаціями стосовно вироблення норм і правил міграції в межах ЄС громадян третіх країн.

Міграційна політика ЄС регулюється наступними міжнародними документами:

– загальна декларація прав людини прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року [6]. Декларація є основоположним, фундаментальним документом, який на світовому рівні юридично закріплює природні права людини. Декларація пропонує всім державам світу визнати систему основних прав людини, як «загальний стандарт» якого мають дотримуватися усі народи і держави.

– женецька «Конвенція про статус біженців 1951 року» [11] (Україна приєдналась: 10.01.2002 р.) прийнята Генеральною Асамблеєю ООН визначає права біженців і порядок поводження з ними. Цей документ з прав людини і сьогодні залишається актуальним інструментом захисту прав та життя біженців.

– протокол 1967 року щодо статусу біженців основний договір міжнародного права у справах біженців (набрав чинності 4 жовтня 1967 року) Протокол вилучив як часові, так і географічні обмеження щодо біженців, спричинених деколонізацією. Однак тим державам, які раніше ратифікували Конвенцію 1951 року, і вирішили використати географічне обмеження, можливість зберегти це обмеження [18].

– декларація ООН про захист жінок і дітей при надзвичайних обставинах та під час збройних конфліктів прийнята ООН 1974 року [4] метою якої є гарантування прав цивільного населення під час збройних конфліктів.

– заключний акт Гельсінкських угод про свободу переміщення людей 1975 року [8], що закріпив повагу до прав і свобод людини,

а також рівноправ'я та право народів розпоряджатися своєю долею. європейськими угодами та конвенціями:

– шенгенські угоди 1985 р. та 1990 р.; Дублінська Конвенція 1990 р. (набула чинності 1997 р.); Маастрихтський договір 1992 р. про створення ЄС, набув чинності у листопаді 1993 року, визначав шляхи регулюванні міграційних процесів. В договорі було заявлено, що громадяни країн-членів ЄС користуються правом вільно пересуватися і обирати місце проживання по всій його території. Однак уряди можуть застосовувати заходи, які вони вважають необхідними, з метою контролю над імміграцією з третіх країн [13, с. 127].

– амстердамський договір 1997 р. [35] набув чинності 1 травня 1999 року де окрему частину присвячено свободі пересування, надання притулку і статусу біженця (мігранта), співпраці ЄС з країнами походження мігрантів. Амстердамська угода містила положення, яке дозволяло ЄС приймати обов'язкове для країн-членів законодавство в міграційній сфері. Напрямами міграційної політики ЄС були визнані: залучення необхідних для розвитку економіки мігрантів, протидія нелегальній міграції, сприяння інтеграції прибулих у суспільство.

– директива Ради Європи від 29 квітня 2004 року про мінімальні стандарти кваліфікації та статусу громадян третіх країн та осіб без громадянства як біженців або як осіб, які потребують міжнародного захисту [25]. Директива визначила умови видачі дозволів на перебування з обмеженим терміном дії, громадян країн, що не є членами ЄС.

– лісабонський договір від 13 грудня 2007 р. (набрав чинності 1 грудня 2009 р.) [36]. Стаття 2 Лісабонського договору наголошує, що ЄС засновано на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини, тому вказані цінності є спільними для всіх держав-членів. Однією з переваг договору є дипломатичний і консульський захист для всіх громадян ЄС під час подорожей у треті країни та проживання там.

– стокгольмська програма 2009 р. [34] прийнята в умовах фінансово-економічної кризи, продемонструвала небажання країн ЄС форсувати міграційні питання. Програма визначила, що

зусилля ЄС у царині спільної міграційної політики в роки кризи зосереджується на збереженні досягнутих результатів і забезпеченні домовленостей досягнутих Шенгенської угодою.

– європейський пакт про імміграцію та притулок [26] спрямований на сприяння легальній міграції та її контроль, боротьбу з нелегальною міграцією, посилення системи прикордонного контролю та створення спільної системи надання притулку біженцям з третіх країн.

В умовах глобалізації збільшуються масштаби міжнародної міграції, яка посилює свій вплив на розвинені держави, тобто міграційний процес характерний для всіх розвинених держав. Мотивацією для міграційних процесів в Україні виступають: «пошук кращих умов праці за кордоном; бажання покращити своє матеріальне становище за рахунок підвищення заробітної плати; страх залишитися на батьківщині без роботи; висока вартість навчання і відсутність надії на знаходження роботи за спеціальністю тощо» [1, с.12].

Влада в Україні аналізуючи зростаючі темпи міграції громадян закордон у пошуках роботи ухвалила у 2017 р. «Стратегію державної міграційної політики України на період до 2025 р.» (далі Стратегія). Стратегія відповідала міжнародним стандартам і міжнародним зобов'язанням України й повинна була позитивно вплинути на консолідацію української нації та безпеку держави, прискорити соціально-економічний розвиток, уповільнити темпи депопуляції, стабілізувати кількісний та якісний склад населення, забезпечити потреби економіки в робочій силі [17]. Однак реалізація Стратегії ситуацію не змінила. Відсутність роботи, безробіття, низький рівень оплати праці, неможливість забезпечити гідний рівень життя власним дітям тільки посилює зовнішню трудову міграцію. Аналіз показує, якщо у 2019 р. основною причиною міграції 17% громадян вважали відсутність перспектив, то у 2020 р. їх вже було 25 % [23]. Отже рівень трудової міграції з України не зменшився. Навпаки збільшилась кількість осіб, що планували поїхати за кордон на тимчасові заробітки. Пріоритетними напрямками міграції для українців залишалися є найближчі сусіди (Польща 39% мігрантів), (Росія 26 %), (Італія – 11 %), Чехія 9 %), а також США, Пор-

тугалія, Угорщина, Ізраїль, Фінляндія, Німеччина, Іспанія, Греція, Великобританія тощо [27, с. 26].

Україна продовжує перебувати в групі країн-донорів робочої сили в Європі. Вона також увійшла до першої десятки тих країн світу, які формують основну хвилю зовнішньої трудової міграції. За оцінками експертів, кількість трудових мігрантів в Україні у 2021 році коливалася в межах 3-5 млн. осіб [7].

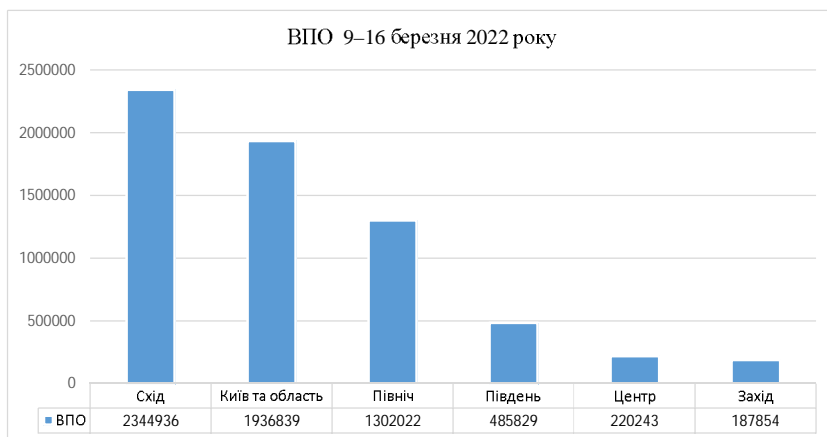
Посилювало міграцію в Україні й кращі умови праці та розміри виплат в країнах ЄС, наявність перспектив легального працевлаштування. Отримання безвізового режиму тільки збільшила кількість українських трудових мігрантів, сформував переконання, що ведення бізнесу у деяких європейських країнах більш перспективне, аніж в Україні. Дослідники К. Ніколаєць і Т. Ожелевська вважають, що саме європейські реалії вплинули на розуміння мігрантами такого фактору, як можливість вільно розпоряджатися заробленими коштами, вести підприємницьку діяльність, сформував запит на забезпечення стабільного бізнес середовища, обмеження впливу великих фінансово-промислових груп на вищі ешелони влади [15, с.42].

Однак Російське військове вторгнення в Україну погіршило ситуацію з міграцією населення, спричинив масштабну гуманітарну надзвичайну ситуацію, яка змусила мільйони українців покинути країну, оскільки широкомасштабне насильство загрожувало їхній безпеці. Саме тому ООН взяла на себе зобов'язання залишатися та допомагати українському народу через нарощування гуманітарної допомоги.

Особливий науковий інтерес потребує дослідження ставлення країн ЄС до міграції українців в умовах війни з РФ, яка почалась 24 лютого 2022 року. Саме тому процес вимушеної міграції українців, що почався з 24 березня 2022р., потребує глибокого аналізу з урахуванням європейського курсу України, сучасних закономірностей та тенденцій міжнародної міграції.

Відмітимо, що в умовах війни України з РФ з 24 лютого по 13 червня 2022 року за даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (далі УВКБ ООН) майже 7,5 мільйонів українських громадян змушені були виїхати до інших країн у пошуках безпеки [32].

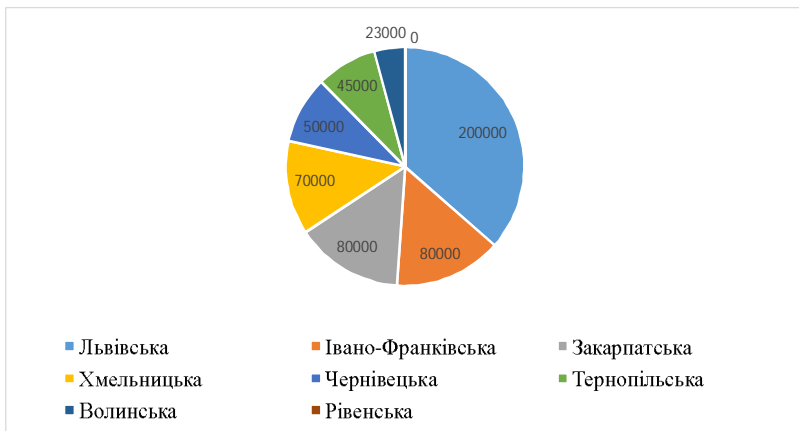
Так, перед війною, на 1 січня 2022 року в Україні проживало 34,5 млн громадян, натомість, на кінець серпня лише 27,8 млн. [2]. Протягом першого місяця війни з України виїхали 3,6 млн людей та близько 6,5 млн. залишили місце свого постійного проживання в межах країни (Діаграма 1).

Діаграма 1. Кількість внутрішньо переміщених осіб (далі — ВПО)
9-16 березня 2022р.

Джерело: складено автором на основі [2].

Отже, переміщення всередині країни відбувалося хвилями залежно від наявності бойових дій у регіоні. Так, 48 % переміщених в Україні залишили місце проживання після початку війни, 45 % залишили місце проживання, коли війна досягла їхнього району, а 5 % покинули місце проживання в очікуванні конфлікту. Найбільша частка людей переїхала до західного макрорегіону – більше 2,5 млн осіб (березень 2022р.). Згідно даних ОДА на 17 березня 2022 року кількість ВПО склала 548 тис. осіб, зокрема по областям (діаграма 2). Однак вже на початку травня 2022 р. за даними Мінсоцполітики ВПО становила вже понад 2,7 млн осіб, які зареєструвалися й отримали довідку ВПО.

Діаграма 2. Кількість ВПО на 17 березня 2022 року.
Джерело: складено на основі [20]

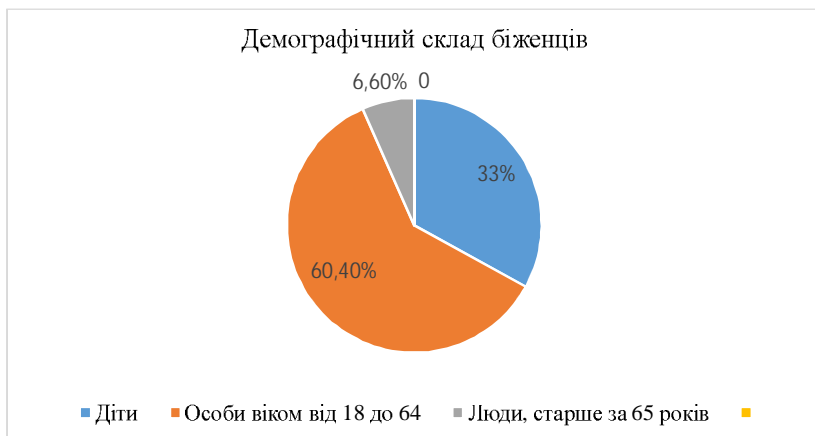
Друга частина (понад 5,2 млн осіб, протягом 24 лютого - 3 червня 2022 року) – виїхала за межі країни. За даними Агентства ООН у справах біженців, станом на 9 червня 2022 року у країнах ЄС перебувають понад 4,9 млн біженок, які покинули Україну через війну [21].

В 2023 році ситуація з кількістю українських біженців у країнах ЄС залишається складною. Найбільше українців прихистила Польща – 1,5 мільйона. На другому місці Німеччина – 922 тисячі. У Чехії притулок знайшли 502 тисячі українців. Загалом з початку повномасштабної війни на території Європи зареєстрували 8 мільйонів 173 тисячі українських біженців – з урахуванням тих, хто вже повернувся додому або поїхав до інших країн світу. Загалом демографічний склад біженців має такий вигляд (Діаграма 3)

Важливо згадати про те, що серед працездатних біженців віком від 18 до 64 років більше становлять жінки (діаграма 4).

Важливим моментом є те, що раптове переміщення великої кількості населення в країни ЄС створило нові виклики як для приймаючих, так і для тих регіонів, де відбувається відтік людей. Процеси і наслідки міграції мають бути оцінені та враховані при

розробці національних і місцевих програм, як в Україні так і країнах ЄС, зокрема Польщі.

Діаграма 3. Демографічний склад біженців
Джерело: складено автором на основі [10].

Діаграма 4. Працездатні біженці віком від 18 до 64 років
Джерело: складено автором на основі [10].

В Україні на сьогодні досить актуальною є розробка міграційної політики в наслідок повномасштабної війни для чого потрібне оцінити переміщення населення, як в межах країни так і за її межами. Враховуючи погіршення ситуації з трудовими ресурсами, зменшення частки працездатного населення (війна і міграція), зміни статевовікової структури населення, вимагає передбачення шляхів й заходів щодо відновлення інфраструктури та соціально-економічного розвитку регіонів, до зміни чисельності та структури населення після завершення повномасштабної війни.

Висновок. Міграція, як вид територіального переміщення населення, може відбуватися як в країні (внутрішня міграція), так і між країнами (зовнішня міграція). Вивчення міграційних процесів в країнах ЄС та Україні в умовах глобалізації та війни дозволяє зробити висновок, що в таких умовах важливим напрямом політики української держави є міграційна політика, орієнтована на організацію та управління міграційними процесами за допомогою як адміністративно-правових, так і соціально-економічних методів.

Підкреслимо, що міграційний фактор відіграє важливу роль для України, тому що, по-перше, українська міграція є частиною європейських економічних відносин; по-друге, напряму пов'язана з політичними й економічними процесами, що відбуваються в Україні та країнах ЄС; по-третє, має важливе значення, як для України в умовах її інтеграції в європейське співтовариство, так і для українських мігрантів, права яких за кордоном в умовах співпраці з європейським співтовариством істотно розширюються

Треба підкреслити, що в умовах євроінтеграції України її міграційна політика повинна корегуватися з міграційної політикою країн ЄС. Що потребує:

- подальше вдосконалення законодавства України у сфері міграції з урахуванням норм міжнародного та європейського права;
- розвиток міжнародного співробітництва України з країнами ЄС у сфері міграції;
- формування пріоритетних напрямів державної міграційної політики України залежно від регіонів з урахуванням існуючої міграційної ситуації;

- розробка регіональних програм у сфері міграції;
- постійний моніторинг і аналіз міграційних процесів на території України, їх вплив на соціально-економічні, демографічні та інші аспекти розвитку країни;
- розвиток наукових досліджень з залученням європейських фахівців у сфері міграції.

Таким чином, у сучасних умовах міграційна політика стає одним із пріоритетних напрямів політичній та економічній діяльності, як нашої держави, так і ЄС, що дасть можливість позитивно вплинути на міграційну ситуацію, яка склалась в країнах ЄС та Україні.

Подальшого вивчення в сучасних умовах потребує дослідження тенденцій сучасних міграційних процесів в країнах ЄС та Україні, зокрема в умовах російсько-української війни з метою вироблення нових підходів до розуміння явища міграції, її впливу на стан і перспективи розвитку країн ЄС і України через створення чітких правових та організаційних механізмів регулювання міграційних потоків.

Стаття надійшла до редакції: 12.01.23

МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В КРАЇНАХ ЄС ТА УКРАЇНІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ВІЙНИ

Олександр Євтушенко: д-р політ. наук, професор, Чорноморський національний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна.

У статті здійснено теоретико-методологічний аналіз міграційних процесів в країнах ЄС та Україні в умовах глобалізації та війни. Охарактеризовано роль глобалізації на процеси трудової міграції активного населення у країні ЄС.

Розкрито, що в епоху глобалізації зростає взаємозалежність між суспільствами та державами. Поширюються міждержавні

міграційні переміщення людей, що зумовлені багатьма причинами (попитом на світовому ринку праці, нерівномірністю розвитку країн) і чинниками, створеними глобалізацією (розвитком транспортної та інформаційної інфраструктури).

Визначено міграцію як складний суспільний процес, що зачіпає політичну, соціально-економічну та культурну сферу життя суспільства. ЄС велику увагу приділяє зовнішньополітичним інструментам ефективного управління міграцією, прагнучі створити систему, що забезпечує передбачувану та контрольовану міграцію до країн Європи.

Зазначено, що мотивацією міграційних процесів в Україні виступають: «пошук кращих умов праці за кордоном; бажання покращити своє матеріальне становище за рахунок підвищення заробітної плати; страх залишитися на батьківщині без роботи; висока вартість навчання і відсутність надії на знаходження роботи за спеціальністю тощо

Обґрунтовано, що Російське військове вторгнення в Україну погіршило ситуацію з міграцією населення, спричинив масштабну гуманітарну надзвичайну ситуацію, яка змусила мільйони українців покинути країну.

Підкреслено, що міграційний фактор відіграє важливу роль для України, тому що, по-перше, українська міграція є частиною європейських економічних відносин; по-друге, напряду пов'язана з політичними й економічними процесами, що відбуваються в Україні та країнах ЄС; по-третє, має важливе значення, як для України в умовах її інтеграції в європейське співтовариство, так і для українських мігрантів, права яких за кордоном в умовах співпраці з європейським співтовариством істотно розширюються. В умовах євроінтеграції України її міграційна політика повинна корегуватися з міграційної політикою країн ЄС.

Ключові слова: міграція, глобалізація, трудова міграція, міграційна політика, Європейський Союз, євроінтеграція, біженці.

Received: 12.01.23

References

1. Alekseeva T. I. (2019). Evoliutsiia mihratsiinykh protsesiv kriz pryзму teorii mizhnarodnykh vidnosyn. [The evolution of migration processes through the prism of the theory of international relations] *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. Vyp 24, ch. 1. S. 10-13. [in Ukrainian]
2. Analitychnyi tsentr. [Analytical center]. Cedoss [Elektronnyi resurs]. cedoss.org.ua Retrieved from: <https://cedoss.org.ua/>
3. Velychko K. Yu., Nosach L. L., Pechenka O. I. (2017). Mihratsiini protsesy v Ukraini: suchasni tendentsii ta sotsialno-ekonomichni naslidky [Migration processes in Ukraine: modern trends and socio-economic consequences]. *Ekonomichna stratehiia i perspektyvy rozvytku sfery torhivli ta posluh*. Vyp. 2. C. 232–246. [in Ukrainian]
4. Deklaratsiia pro zakhyst zhinok i ditei pry nadzvychainykh obstavynakh ta pid chas zbroinykh konfliktiv: vid 14.12.1974. [Declaration on the Protection of Women and Children in Extraordinary Circumstances and During Armed Conflicts: dated 14.12.1974]/ Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy [Elektronnyi resurs]. *rada.gov.ua* Retrieved from: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_317
5. Demohrafichniy shchorichnyk «Naseleattia Ukrainy za 2016 rik». (2017). [Demographic yearbook «Population of Ukraine for 2016»]. K. 120 s. Retrieved from: <http://database.ukrcensus.gov.ua>.
6. Zahalna deklaratsiia prav liudyny (1948). [Universal Declaration of Human Rights]. Pryiniata i proholoshena rezoliutsiieiu 217 A (III) Heneralnoi Asambleieiu OON vid 10 hrudnia 1948 roku. [Elektronnyi resurs]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
7. Za kordonom pratsiuut do piaty milioniv ukrainsiv (2021). [Up to five million Ukrainians work abroad]. Instytut demohrafii. Ukrinform: Multymediina platforma inomovlennia Ukrainy. 2021. 20 lypnia. *ukrinform.ua* Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3283822-za-kordonom-pracuu-do-pati-miljonivukrainsiv-institut-demografii.html>. [in Ukrainian]
8. Zakliuchnyi akt Narady z bezpeky ta spivrobotnytstva v Yevropi 1975 roku [Final Act of the Conference on Security and Cooperation in Europe of 1975]. *rada.gov.ua* Retrieved from: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_055.
9. Kilkist mihrantiv u sviti perevyschyla 270 milioniv [The number of migrants in the world has exceeded 270 million]. Ukrinform. *ukrinform.ua* Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2782330-kilkist-migrantiv-u-sviti-perevisila-270-miljoniv.html> [in Ukrainian]

10. Kilkist ukrainskykh bizhentsiv u krainakh YeS perevyshchyla 5 milioniv (2023). [The number of Ukrainian refugees in EU countries has exceeded 5 million]. *zmina.info* Retrieved from: <https://zmina.info/news/kilkist-ukrayinskyh-bizhencziv-u-krayinah-yes-perevyshchyla-5-miljoniv/> [in Ukrainian]

11. Konventsiiia pro status bizhentsiv. 28.07.1951. [Convention on the Status of Refugees. 28.07.1951]. Orhanizatsiia Obiednanykh Natsii. *rada.gov.ua* Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text

12. Malynovska O.A. (2004). Mihranty, mihratsiia ta Ukrainska derzhava: analiz upravlinnia zovnishnimy mihratsiiamy [Migrants, migration and the Ukrainian state: an analysis of external migration management]. K.:NADU. 235s. [in Ukrainian]

13. Manuilova K.V. (2018). Zmist i tsili mihratsiinoi polityky: dosvid inozemnykh derzhav [Content and goals of migration policy: experience of foreign countries]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Yurysprudentsiia*. Vyp. 32. S. 126-129. *nbuv.gov.ua* Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2018_32_31. [in Ukrainian]

14. Mihratsiia. (1973). Akademichniy tлумachnyi slovnyk ukrainskoi movy: v 11 tomakh. [Academic explanatory dictionary of the Ukrainian language: in 11 volumes]. Tom 4. *sum.in.ua* Retrieved from: <http://sum.in.ua/s/migracija>.

15. Nikolaiets K.M., Ozhelevska T.S. (2022). Materialni chynnyky zovnishnoi trudovoi mihratsii [Material factors of external labor migration]. *Ekonomika ta derzhava*. № 5. S. 37-43. [in Ukrainian]

16. Oleksandr Yevtushenko, Tetiana Lushahina, Anna Soloviova, Mykola Suslov. Communication capacity index of united territorial communities in the context of Ukraine's European integration policy. Mykolas Romeris University. *Public Policy and Administration*. Vol.21. No 4 (2022). P. 451-465. [in English].

17. Pro skhvalennia Stratehii derzhavnoi mihratsiinoi polityky Ukrainy na period do 2025 r. [On the approval of the State Migration Policy Strategy of Ukraine for the period until 2025.]. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 12 lypnia 2017 r. № 482-r. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy». VR Ukrainy. *zakon.rada.gov.ua* Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80>

18. Protokol shchodo statusu bizhentsiv vid 31.01. 1967 roku. [Protocol on the status of refugees dated January 31. 1967 year.] *zakon.rada.gov.ua* Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_363#Text

19. Svitlov O.R. (2012). Poniattia «mihratsii»: suchasni pohliady ta mozhlyvi perspektyvy v konteksti teorii sotsialnoi mobilnosti. [The concept of

“migration”: modern views and possible perspectives in the context of the theory of social mobility]. *Aktualni problemy sotsiologii, psykhologii, pedahohiky*. Vyp. 16. S.33-42. [in Ukrainian]

20. Filipchuk L., Lomonosova N., Syrbu O., Kabanets Yu. (2022). Vymushena mihratsiia i viina v Ukraini (24 liutoho — 24 bereznia 2022). [Forced migration and war in Ukraine (February 24 - March 24, 2022)]. *cedos.org.ua* Retrieved from: <https://cedos.org.ua/researches/vymushena-migracziya-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-24-bereznia-2022/> [in Ukrainian]

21. Filipchuk Liliana, Syrbu Olena. (2022). Vymushena mihratsiia i viina v Ukraini (24 bereznia — 10 chervnia 2022) [Forced migration and war in Ukraine (February 24 - March 24, 2022)]. 27.06.2022. *cedos.org.ua* Retrieved from: <https://cedos.org.ua/researches/vymushena-migracziya-i-vijna-v-ukrayini-24-bereznia-10-chervnia-2022/> [in Ukrainian]

22. Khomra A. (1979). Mihratsiia naseleння: pytannia teorii, metodyky doslidzhennia. [Population migration: issues of theory, research methods]. K.: Naukova dumka. 148 s. [in Ukrainian]

23. Chy potribni u Polshchi ukrainski robochi ruky? (2020). [Are Ukrainian workers needed in Poland?]. Ofitsiynyi sait Vseukrainskoi Asotsiatsii kompanii z mizhnarodnoho pratsevlashtuvannia. Retrieved from: <https://ampua.org/novyny/chi-potribni-u-polshhiroboch/> [in Ukrainian]

24. Coleman D. (2006). Immigration and ethnic change in low-fertility countries: A third demographic transition // *Population and Development Review*. T. 32. P. 401–446. [in English].

25. Council Directive 2004/81/EC of 29 April 2004 on the residence permit issued to third-country nationals who are victims of trafficking in human beings or who have been the subject of an action to facilitate illegal immigration, who cooperate with the competent authorities// OJ L 261, 6.8. p. 3–3. [in English].

26. European Pact on Immigration and Asylum // EUR-Lex [official website]. Retrieved from: <http://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV%3Aj10038>

27. Libanova E.M., Pozniak O.V. (2020). External labor migration from Ukraine: the impact of COVID-19. *Demography and Social Economy*. Vol. 4 (42). P. 25-40.

28. Massey D. S. (2003). Patterns and Processes of International Migration in the 21st Century. University of Pennsylvania. 42 p. [in English].

29. Ravenstein E. (1876). The Birthplace of the People and the Laws of Migration // *The Geographical Magazine*. №3. P. 173-233. [in English].

30. Ravenstein E. (1885). The Laws of Migration // *Journal of the Statistical Society of London*. Vol. 48 (2). P. 167-235. [in English].

31. Ravenstein E. (1889). The Laws of Migration: Second Paper // *Journal of the Royal Statistical Society*. - 1889. №52. P. 241-305. [in English].

32. Refugees Operational Portal. Retrieved from: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukrainea2.247971463.16127033> 58.1653514650-424299937.1651862003 [in English].

33. Sceldon R. (2008). Migration and development [Electronic resource] United Nations Expert Group Meeting on international migration and development in Asia and Pacific, 2008. 9 p. Retrieved from: http://www.un.org/en/development/desa/population/events/pdf/expert/14/P04_Skeldon.pdf [in English].

34. The Stockholm Programme – an open and secure Europe serving and protecting the citizen // European Commission [official web-site]. Retrieved from: https://ec.europa.eu/antitrafficking/sites/antitrafficking/files/the_stockholm_programme_-_an_open_and_secure_europe_en_1.pdf

35. Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts // EUR-Lex [official web-site]. Retrieved from: <http://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A11997D%2FAFI> [in English].

36. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community // EUR-Lex [official web site]. 2007. 17 of December. Retrieved from: <http://eurlex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A12007L%2FTXT> [in English].

37. UNITED NATIONS HUMAN RIGHTS Retrieved from: https://www.ohchr.org/en/migration?gclid=Cj0KCQjw0tKiBhC6ARIsAAOXutnuZblnk1Jp-Jxt_D1NVShITgpLxq10iYpWjENzq1TGVNSig5NYhzcMaAvjhEALw_wcB [in English].

Відомості про автора / Information about the Author

Євтушенко Олександр Никифорович: Чорноморський національний університет імені Петра Могили: вул. 68 десантників 10, м. Миколаїв, 54003, Україна.

Alexander Evtushenko: Petro Mohyla Black Sea National University: 68 Desantnykiv str. 10, Mykolaiv, 54003, Ukraine.

ORCID.ORG/ 0000-0002-5161-3312

E-mail: alnievt@ukr.net